

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

Ханієва Фатіма Магомедівна

УДК 347.471.033(477)

**ПРАВОЧИНИ З ВНЕСЕННЯ ВКЛАДІВ
ДО ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА**

12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право»

АВТОРЕФЕРАТ

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Харків – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

– доктор юридичних наук, професор **Спасибо-Фатєєва Інна Валентинівна**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, професор кафедри цивільного права № 1.

Офіційні опоненти:

– доктор юридичних наук, професор **Жорнокуй Юрій Михайлович**, Харківський національний університет внутрішніх справ, завідувач кафедри цивільного права та процесу;

– кандидат юридичних наук **Сіщук Ліліана Василівна**, Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, в. о. завідувача Лабораторії проблем корпоративного права.

Захист відбудеться «23» грудня 2020 р. о «10» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.02 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84-а.

Автореферат розіслано «20» листопада 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

К. В. Гусаров

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Наукове дослідження правочинів з внесення вкладів до господарського товариства набуває все більшої актуальності в сучасних умовах реформування цивільного законодавства України у сфері регулювання господарських товариств. Зокрема, ці правочини виступають ключовими діями засновників/учасників при формуванні й збільшенні статутного (складеного) капіталу. При цьому саме вони, передавши товариству свої вклади, отримують частки або акції у статутному (складеному) капіталі та, відповідно, корпоративні права в обсязі, пропорційному розміру внесених ними вкладів.

Процес формування та збільшення статутного (складеного) капіталу в Україні наразі не отримав належного правового регулювання. На практиці виникає багато спорів з приводу правового режиму вкладу до господарського товариства, об'єктів цивільних прав, які можуть бути вкладами, порядку внесення вкладів, моменту виникнення у товариства права на майно, внесеного учасником як вклад до статутного/складеного капіталу, тощо. Водночас існують різні думки з приводу правової природи дій з внесення вкладів до господарського товариства.

Насамперед ґрунтовне й всебічне дослідження правочинів з внесення вкладів неможливе без загального уявлення та розуміння сутності вкладу, його правового режиму. Адже вклад функціонує в системі цивільних правовідносин, які виникають між засновниками/учасниками господарських товариств або між учасниками/новими учасниками та товариством. Це, своєю чергою, зумовлює необхідність системного, глибинного й нового осмислення видів вкладів, порядку їх внесення до статутного (складеного) капіталу, правової природи правочинів з внесення вкладів. Між тим це визначальне поняття фактично залишилося поза увагою науковців. Малодослідженою є й правова природа дій з внесення вкладів, які потребують належної уваги як такі, що безпосередньо впливають на формування або зміну корпоративних прав учасників.

Серед здобутків українських науковців, які торкались у своїх працях окремих аспектів внесення вкладів до господарського товариства, відомі зокрема кандидатські дисертації С. Ю. Погуляєва «Передача технології як вкладу в просте товариство» (2002), Ю. Є. Атаманової «Права промислової власності як форма участі в господарських товариствах» (2003), Н. С. Бутрин «Правочин як підстава виникнення та припинення корпоративних прав» (2014), Я. О. Короташа «Правові наслідки невнесення вкладу до статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю» (2018), а також докторська дисертація В. М. Кравчука «Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах» (2010). Однак ці дослідження, по-перше, здійснені не лише в цивілістиці; по-друге, вони стосуються окремих видів вкладів; по-третє, аналізу правочинів з внесення вкладів в господарські товариства присвячена лише незначна їх частина.

Певну увагу проблематиці вкладів у статутному (складеному) капіталі приділили у своїх працях В. І. Борисова, Р. С. Бевзенко, А. А. Глушецький, А. В. Зеліско, О. Р. Кібенко, Є. О. Клінова, Н. В. Козлова, В. М. Кравчук, Д. В. Мурзін, І. В. Спасибо-Фатєєва, Ю. О. Тарасенко, С. Ю. Філіппова та ін. Це свідчить про те, що дослідники виявляють певний інтерес до вкладів, що вносяться до статутного (складеного) капіталу на різних етапах створення й діяльності господарського товариства з метою участі в ньому та отримання прибутку. Проблематика в цій сфері є багатоаспектною, а суперечливість у правовому регулюванні або його повна відсутність створюють теоретичну невизначеність і практичну неможливість правозастосування при внесенні засновниками або учасниками господарських товариств вкладів. Проте наукові здобутки щодо вкладів здебільшого стосуються лише окремих їх видів або окремих аспектів їх внесення чи невнесення до статутного (складеного) капіталу, або ж мають похідний від внесення вкладів характер. Комплексного ж і всебічного дослідження правової природи вкладу, правового режиму вкладу, порядку внесення вкладів до господарського товариства, а також правочинів, що опосередковують внесення вкладів, в Україні не проводилось, що й обумовлює актуальність нашого дослідження.

Теоретико-методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження стали праці провідних українських і зарубіжних науковців у різних галузях знань, зокрема, теорії права, цивільного права, господарського права, податкового права, економіки, бухгалтерського обліку, а саме: С. С. Алексєєва, В. В. Бабич, В. І. Борисової, М. І. Брагінського, Ф. Ф. Бутинця, В. А. Васильєвої, О. М. Вінника, А. В. Грибанова, Н. І. Грущинської, Ю. М. Жорнокуя, В. Б. Ісакова, О. С. Іоффе, М. М. Ілюшиної, К. Д. Кавеліна, О. П. Косенко, В. В. Костицького, Н. С. Кузнецової, В. М. Кравчука, В. В. Луця, В. В. Надьон, Ю. В. Петрової, В. В. Семків, О. Ю. Скворцова, К. І. Скловського, Н. А. Сліпенчук, С. О. Сліпченка, І. В. Спасибо-Фатєєвої, С. А. Степанова, Р. О. Стефанчука, Л. В. Томаша, Г. Ф. Шершеневича, В. І. Цікало, Е. Ф. Шамсумової, С. І. Шимон, Ю. В. Яковлєва та ін.

У ході дослідження були використані такі нормативні джерела, як Конституція України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Податковий кодекс України, Кодекс України про надра, Водний кодекс України, Земельний кодекс України, закони України «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», інші підзаконні нормативно-правові акти України, а також окремі нормативно-правові акти зарубіжних країн. Крім того, емпіричною базою дослідження стали судові рішення українських судів та рішення Європейського суду з прав людини, установчі документи й локальні акти господарських товариств.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до цільової комплексної програми кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого «Проблеми вдосконалення правового регулювання

особистих немайнових та майнових відносин в Україні» (державний реєстраційний номер 0111U000963).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є з'ясування теоретичних аспектів правової природи вкладів і правочинів засновників/учасників з внесення вкладів, а також пошук шляхів удосконалення законодавства, яким регулюються правовідносини з внесення вкладів до статутного (складеного) капіталу на різних етапах створення та діяльності господарських товариств, а також розроблення науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення законодавства України для досягнення ефективного рівня правового регулювання цивільних правовідносин з внесення вкладів та відповідного правозастосування.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких *завдань*:

– визначити поняття та зміст правового режиму вкладів до господарського товариства в загальнотеоретичному та цивільно-правовому аспектах, а також правову природу вкладів і правочинів щодо їх внесення до статутного (складеного) капіталу;

– з'ясувати, що таке вклад, яке майно може бути вкладом до господарського товариства, та визначити його види;

– надати правову характеристику діям і цивільним відносинам, що виникають при внесенні вкладів до статутного (складеного) капіталу;

– розкрити правову природу правочинів з внесення вкладів до господарського товариства;

– виявити недоліки законодавчого регулювання певних аспектів внесення вкладів при формуванні та збільшенні статутного (складеного) капіталу;

– з'ясувати способи захисту прав та інтересів товариства, засновників/учасників чи нових учасників при внесенні вкладів до статутного (складеного) капіталу.

Об'єктом дослідження є цивільно-правові відносини, що виникають при внесенні вкладів до статутного (складеного) капіталу під час первісного створення господарського товариства, вступу до товариства нових учасників (або третіх осіб, вступників), а також внесення учасниками товариства додаткових вкладів.

Предмет дослідження – правочини з внесення вкладів до господарського товариства.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації стала сукупність методів наукового пізнання, а саме: загальнонаукові (формально-логічний (догматичний), історичний, порівняльно-правовий), спеціальні (системний, структурно-функціональний, метод класифікації) та ін.

Так, формально-логічний (догматичний) метод у поєднанні зі структурно-функціональним і системним методами застосовувалися при дослідженні поняття та структури правового режиму вкладів, особливостей вкладів (тобто властивостей вкладів, виключень та заборон щодо внесення тих чи інших вкладів), правочинів з внесення вкладів поряд з іншими юридичними фактами, що

зумовлюють формування чи збільшення статутного (складеного) капіталу.

Формально-логічний (догматичний) і порівняльно-правовий методи, метод класифікації застосовувалися при дослідженні майна, яке може бути вкладом до господарського товариства, та порядку внесення вкладів. Це дозволило класифікувати вклади на такі види, як вклади-речі та вклади-права. Також за допомогою формально-логічного та порівняльно-правового методів здійснювались аналіз та синтез емпіричного матеріалу, обумовлювалась послідовність висловлених суджень та висновків, проводилось порівняння вітчизняного цивільного та корпоративного права з цивільним (комерційним) і корпоративним правом зарубіжних країн (Німеччини, Франції, Чехії, Латвії, Австрії, Польщі, Естонії, Молдови та ін.).

Історичний метод у поєднанні з формально-логічним дозволили проаналізувати норми чинного законодавства України щодо вкладів в історичному аспекті та виявити недоліки, що існували до внесення законодавчих змін, встановити їх ефективність при регулюванні цивільних правовідносин при внесенні вкладів.

Наукова новизна отриманих результатів. Представлена робота є першим в цивілістичній науці України комплексним дослідженням правової природи вкладів до статутного (складеного) капіталу, їх правового режиму, правочинів з внесення вкладів до господарського товариства. За результатами проведеного дослідження розроблено й обґрунтовано нові наукові положення, висновки та пропозиції, що характеризуються науковою новизною, і виносяться на захист, а саме:

вперше:

– надано розуміння вкладу до статутного (складеного) капіталу як майна, що вноситься засновниками (учасниками) до господарського товариства. При цьому вклад як майно не становить окремого об'єкта права, а після його внесення до товариства перетворюється на частку в статутному (складеному) капіталі, яка є окремим об'єктом права;

– класифіковано вклади на вклади-речі (якими є будь-які уречевлені об'єкти прав) та вклади-права (майнові права), якими може бути лише майно, що відповідає встановленим законом вимогам, зокрема щодо його властивостей та видів. Законом можуть встановлюватися виключення та заборони щодо внесення майна у вигляді вкладу до статутного (складеного) капіталу;

– визначено порядок внесення вкладів як комплекс послідовних дій при формуванні/збільшенні статутного (складеного) капіталу господарського товариства, що включає їх оцінку, передачу (або відчуження) товариству та підтвердження внесення;

– доведено, що строк як період або відрізок часу не є елементом порядку внесення вкладів і може лише враховуватися при визначенні механізму передачі вкладів та при підтвердженні факту внесення вкладів до статутного (складеного) капіталу;

– запропоновано такі критерії оцінки негрошового вкладу: відповідність грошової оцінки вкладу інтересам кожного засновника/учасника та юридичної особи в цілому; прирівнення

грошової оцінки вкладу дійсній вартості майна, що становить вклад; визначення ціни вкладу у встановленому законом порядку, що є актуальною на дату внесення вкладу до статутного (складеного) капіталу;

– кваліфіковано дії засновників господарського товариства з внесення вкладів як односторонні речові (розпорядчі) правочини, що вчиняються кожним засновником окремо на виконання зобов'язального договору про створення товариства; дії єдиного засновника – як односторонній речовий (розпорядчий) правочин, що вчиняється ним на виконання власного рішення про створення товариства;

– визначено дії з внесення учасниками товариства з обмеженою відповідальністю/товариства з додатковою відповідальністю (далі – ТОВ/ТДВ) додаткових вкладів при збільшенні статутного капіталу як двосторонній речовий (розпорядчий) правочин, що вчиняється на виконання договору про внесення додаткового вкладу. На виконання рішення загальних зборів учасників про залучення додаткових вкладів вчиняється двосторонній речовий (розпорядчий) правочин. Зазначені правочини тягнуть правові наслідки лише в сукупності з іншими юридичними фактами юридичного складу, який опосередковує процес збільшення статутного капіталу ТОВ/ТДВ за рахунок додаткових вкладів;

– зроблено висновок, що при збільшенні складеного капіталу повного та командитного товариств між ними та їх учасниками складаються зобов'язальні (недоговірні) правовідносини, а дії з внесення учасниками додаткових вкладів, вчинювані на виконання рішення про збільшення статутного капіталу, є двостороннім речовим (розпорядчим) правочином, оскільки вчиняється товариством та учасниками (учасником) як погоджені дії щодо внесення додаткового вкладу;

удосконалено:

– науковий підхід до дослідження правового режиму вкладу до господарського товариства, за яким правовий режим вкладу розглядається крізь призму його структури та окремо досліджуються такі його складові: вклад як об'єкт правового режиму, цивільні правовідносини, що опосередковують внесення вкладів, зміст правового режиму вкладу або права на вклад;

– бачення сутності вкладу, який не є окремим об'єктом цивільних прав, а лише тим майном, яке його становить;

– теоретичні положення щодо розуміння майна, яке може вноситься як вклад, з урахуванням чого вклади класифіковано як вклади-речі та вклади-права, а також виокремлено їх особливості (властивості, виключення та заборони);

– аргументацію щодо визначення таких складових елементів порядку внесення вкладу, як оцінка вкладу, передача вкладу та підтвердження внесення вкладу, оскільки порядок розуміється як послідовно вчинювані дії;

– наукові погляди на речовий (розпорядчий) правочин, який розглядається крізь призму правочинів з внесення вкладів на різних етапах життєдіяльності господарського товариства, у результаті чого робиться висновок, що такі правочини опосередковують передачу вкладу від засновника/учасника до господарського товариства на виконання зобов'язального правочину (правочину засновників/учасників, товариства) або юридичного акта;

набули подальшого розвитку:

– розуміння того, що внесення вкладів не є самостійним одностороннім правочином, оскільки виконання засновниками цих дій не спричиняє такого правового наслідку, як формування чи збільшення статутного (складеного) капіталу, отримання часток/акцій у відриві від інших юридичних фактів;

– твердження про виокремлення правочинів, на виконання яких вносяться вклади при первісному створенні господарського товариства, якими є: багатосторонні правочини засновників (договори про спільну діяльність зі створення товариства, а саме: засновницький договір акціонерного товариства (далі – АТ) (договір про створення АТ), договір про створення ТОВ/ТДВ, засновницькі договори повного товариства (далі – ПТ) та командитного товариства (далі – КТ); односторонні правочини засновників (рішення єдиного засновника про створення ТОВ/ТДВ, АТ);

– бачення неприйнятності моделі корпоративного договору для характеристики відносин, що складаються між товариством та особами, які вступають до нього (нові учасники), оскільки особливість корпоративного договору полягає в регламентації відносин між учасниками товариства;

– уявлення про інвестиційний характер правочину засновників, які через внесення вкладів інвестують в підприємницьку діяльність товариства;

– умовиводи про те, що правові наслідки набуття права власності на частку в статутному (складеному) капіталі полягають у тому, що особа набуває й корпоративні права, а з припиненням права власності на частку – втрачає корпоративні права;

– умовиводи про значення державної реєстрації змін до установчих документів чи до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань при збільшенні статутного (складеного) капіталу, яка відіграє формальну роль, фіксує факт зміни розміру частки учасників після внесення ними додаткових вкладів;

– умовиводи про те, що вкладники вносять свої первинні вклади до складеного капіталу командитного товариства на підставі договору, прихованого від сторонніх осіб, або окремого непоійменованого договору між вкладниками та повними учасниками.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у: навчальному

процесі – при викладанні навчальних курсів «Цивільне право України», «Корпоративне право України» та підготовці навчально-методичної літератури для студентів юридичних вищих закладів освіти та факультетів; нормотворчій діяльності – для вдосконалення положень Цивільного кодексу України, окремих законів України, зокрема, «Про господарські товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», підзаконних нормативно-правових актів, а також при розробці інших нормативно-правових актів; правозастосовній діяльності – судами під час розгляду справ про оскарження рішень, дій чи бездіяльності господарського товариства, його засновників/учасників щодо внесення первинних чи додаткових вкладів, інших справ, предмет розгляду в яких похідний від вчинення дій щодо внесення вкладів; практичній діяльності – фізичними та юридичними особами при внесенні вкладів під час формування чи збільшення статутного (складеного) капіталу господарського товариства; науково-дослідній сфері – для подальших наукових досліджень питань внесення вкладів до господарського товариства.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення і висновки роботи оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конгресах, конференціях і «круглих столах», зокрема: «Scientific achievements 2015» – «Наукові досягнення 2015 року» (Відень, Австрія, 20 лютого 2015 р.); «Актуальні проблеми приватного права», присвячено 93-й річниці з дня народження доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента АН УРСР В. П. Маслова (м. Харків, 27 лютого 2015 р.); «Проблеми цивільного права та процесу», присвячено пам'яті О. А. Пушкіна (м. Харків, 30 травня 2015 р.); «Корпоративне право України та інших європейських країн: шляхи гармонізації» (м. Івано-Франківськ 2–3 жовтня 2015 р.); «Адаптація корпоративного законодавства України до права Європейського Союзу» (м. Івано-Франківськ, 30 вересня – 1 жовтня 2016 р.); «Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав», присвячено пам'яті професора Ч. Н. Азімова (м. Харків, 18 грудня 2015 р.).

Структура та обсяг дисертації обумовлені предметом, метою і завданням дослідження. Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, двох розділів, які містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації – 242 сторінки, з яких основного тексту – 200 сторінок, кількість використаних джерел – 415 найменувань на 38 сторінках, два додатки – на чотирьох сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, розкрито стан наукової розробки поставленої проблематики, зв'язок теми дисертаційного дослідження з науковими програмами, планами й темами, визначено його об'єкт, предмет, мету, завдання та методологічну основу.

Відповідно до результатів дослідження сформульовано основні положення наукової новизни, висвітлено теоретичне й практичне значення одержаних результатів, надано інформацію щодо апробації результатів дослідження, а також зазначено публікації за темою дисертації.

Розділ 1 «Загальна характеристика вкладу до господарського товариства» присвячено дослідженню правового режиму вкладу, визначенню майна, що може вноситися в якості вкладу, а також порядку внесення вкладу до господарського товариства.

У підрозділі 1.1. «Правовий режим вкладу до господарського товариства» з'ясовується, що правовий режим вкладу до господарського товариства є сукупністю способів і засобів нормативного впливу на цивільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються стосовно внесення вкладів до статутного (складеного) капіталу.

Визначається, що правовий режим вкладу до господарського товариства складається з: об'єкта – вкладу до господарського товариства; змісту права на вклад; цивільних правовідносин, які опосередковують внесення вкладів (або системи цивільних правовідносин функціонування вкладу).

Встановлюється, що за загальним правилом вклади належать на відповідних правах засновникам господарського товариства, які їх вносять при первісному створенні товариства (правовий режим права власності або іншого права засновника/учасника на вклад), а після їх внесення – товариству (правовий режим права власності або іншого права господарського товариства на майно, що становило вклад).

У підрозділі 1.2. «Майно, що може вноситися як вклад до господарського товариства» досліджується вклад до господарського товариства крізь призму поняття «майно» в контексті законодавчого визначення видів майна, що може бути вкладом. При цьому проводиться класифікація майна, що може бути вкладом, на вклади-речі (будь-які уречевлені об'єкти права) та вклади-права (майнові права).

Визначається, що вклади мають певні особливості, які виражаються у встановлених законом властивостях, виключеннях та заборонах щодо вкладів.

Обґрунтовується, що вкладами-правами (майновими правами) є речові права, зобов'язальні права (права вимоги за грошовим договірним зобов'язанням), майнові права на частки/акції в статутному (складеному) капіталі, в яких втілюються корпоративні права, майнові права інтелектуальної власності (виключні права та похідні від них права).

У підрозділі 1.3. «Порядок внесення вкладу до господарського товариства» визначається, що формування та збільшення статутного (складеного) капіталу проявляється у порядку внесення вкладів до господарського товариства.

З'ясовується, що порядок внесення вкладу до господарського товариства є низкою послідовно здійснюваних засновниками/учасниками господарського товариства юридично

значимих дій щодо внесення вкладів до статутного (складеного) капіталу та включає у себе такі дії, як: оцінка вкладу – дії засновників/учасників, а у певних випадках і професійних оцінювачів, щодо визначення грошової вартості негрошових вкладів; передача вкладу – дії засновників/учасників щодо внесення вкладу або оплати акцій; підтвердження внесення вкладу – дії засновників/учасників щодо підтвердження факту внесення вкладу.

Розділ 2 «Види правочинів, що опосередковують внесення вкладів до господарського товариства» присвячено дослідженню та визначенню правочинів з внесення вкладів при первісному створенні господарського товариства, при вступі особи до господарського товариства, а також при внесенні додаткових вкладів учасниками господарського товариства.

У підрозділі 2.1. «Правочини з внесення вкладів при первісному створенні господарського товариства» з'ясовується, що при первісному створенні господарського товариства, залежно від кількості засновників, підставами, за якими передаються вклади, є: багатосторонні правочини засновників, якими є договори про спільну діяльність зі створення товариства, а саме: засновницький договір АТ (договір про створення АТ), договір про створення ТОВ/ТДВ та засновницькі договори ПТ та КТ; односторонні правочини засновників, якими є рішення єдиного засновника ТОВ/ТДВ, АТ.

Встановлюється, що дії з внесення вкладів, що вчиняються на виконання правочинів засновників, є: односторонніми речовими (розпорядчими) правочинами, що вчиняються кожним засновником окремо на виконання договору про спільну діяльність зі створення товариства; одностороннім речовим (розпорядчим) правочином, який вчиняється єдиним засновником на виконання рішення про створення товариства.

У підрозділі 2.2. «Правочини з внесення вкладів при вступі особи до господарського товариства» розкривається, що вступ нового учасника до господарського товариства відбувається шляхом внесення ним додаткового вкладу.

З'ясовується, що дії з внесення додаткових вкладів новими учасниками не є самостійним правочином, а супроводжують договір про внесення додаткового вкладу, тому кваліфікуються як двосторонні речові (розпорядчі) правочини, які вчиняються на виконання договору про внесення додаткового вкладу. Вкладники КТ вносять свої вклади до складеного капіталу в межах зобов'язальних (договірних) правовідносин, які складаються на підставі окремих договорів між кожним вкладником та повними учасниками КТ, тому дії з внесення ними вкладів є двосторонніми речовими (розпорядчими) правочинами, що вчиняються на виконання цих договорів.

У підрозділі 2.3. «Правочини з внесення додаткових вкладів учасниками господарського товариства» встановлюється, що збільшення статутного капіталу ТОВ/ТДВ можливе за рахунок додаткових вкладів їх учасників.

З'ясовується, що внесення додаткових вкладів учасниками ТОВ/ТДВ слід вважати двостороннім речовим (розпорядчим) правочином, що вчиняється на виконання рішення загальних зборів учасників про залучення додаткових вкладів чи договору про внесення додаткового вкладу.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнено й запропоновано вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні правової природи вкладів до статутного (складеного) капіталу, їх правового режиму та правочинів з внесення вкладів до господарського товариства. За результатами проведеного дослідження розроблено й обґрунтовано наукові положення, висновки та пропозиції, що характеризуються науковою новизною, мають теоретичне й практичне значення і конкретизуються в таких положеннях:

1. Під вкладом до статутного (складеного) капіталу слід розуміти майно, що вноситься засновниками (учасниками) до господарського товариства, але не має значення окремого об'єкта права, відмінного від об'єкта права, який його становить, а після внесення стає іншим об'єктом – часткою в статутному (складеному) капіталі.

2. Правовий режим вкладу до господарського товариства є сукупністю способів і засобів нормативного впливу на цивільні відносини, що виникають, змінюються й припиняються стосовно внесення вкладів до статутного (складеного) капіталу.

3. Вкладами є майно (речі, майнові права, підприємство тощо). Майновими правами можуть бути речові права (права користування рухомими та нерухомими речами, суперфіцій, емфітевзис), зобов'язальні права (право вимоги сплати певних сум тощо), майнові права інтелектуальної власності.

4. Властивостями вкладів є: майновість, грошовість оцінки, корисність, оборотоздатність, обмеженість, односкладовість, багатоскладовість (комбінованість або варіативність), обов'язковість внесення, впорядкованість, документованість, тимчасовість, обмінюваність, поворотність.

5. Порядок внесення вкладу складається з таких дій засновників/учасників: оцінка вкладу, передача/відчуження вкладу та підтвердження внесення вкладу. Даний порядок відображає певну послідовність дій засновників/учасників, який обумовлений такими факторами:

– організаційні – організаційно-правова форма господарського товариства, статутний (складений) капітал якого формується/збільшується (ТОВ/ТДВ, АТ, ПТ, КТ); склад засновників/учасників (один або два та більше); внесення вкладу під час формування статутного (складеного) капіталу при первісному створенні товариства чи під час його збільшення в ході здійснення товариством своєї підприємницької діяльності; строк внесення вкладу (визначення

його законом, установчими документами або договором про створення/заснування товариства); державна реєстрація товариства (внесення вкладу до чи після неї);

– об’єктні – вид вкладу або об’єкт права, що становить вклад (грошовий чи негрошовий вклад: вклад-річ, вклад-право); встановлені законом особливості вкладу; грошова оцінка вкладу;

– структурні – спосіб передачі (відчуження) вкладу (внесення грошових коштів перерахуванням їх на банківський рахунок, відчуження або передача у власність/користування (використання) негрошового вкладу за певними правочинами тощо); підтвердження внесення вкладу певним документом (платіжний документ, примірник договору, за яким передавався вклад та акт його прийняття-передавання, свідоцтво про участь в КТ, документ, що засвідчує право власності на акції, тощо).

6. Строк внесення вкладів не є елементом порядку внесення вкладів; він є певним періодом у часі, а не дією, але важливий для визначення порядку внесення вкладів та для подальшого підтвердження внесення вкладів.

7. Пропонується внести зміни до ст. 120 Цивільного кодексу України (далі – ЦК, ЦК України) та ст. 67 Закону України «Про господарські товариства», доповнивши їх положеннями про строки внесення вкладів до складеного капіталу повного товариства, а саме: ст. 120 ЦК України доповнити частиною 3, а ст. 67 Закону України «Про господарські товариства» – частиною 2 такого змісту: «Кожен учасник повного товариства повинен внести свій вклад до складеного капіталу протягом року з дати державної реєстрації товариства, якщо інше не передбачено умовами засновницького договору».

8. Пропонується доповнити ст. 115 ЦК України частиною 3 такого змісту: «Порядок внесення вкладів до господарського товариства визначається установчими документами, якщо інше не передбачено законом», та частиною 4 такого змісту: «Порядок внесення вкладів при формуванні та збільшенні статутного (складеного) капіталу господарського товариства складається з дій засновників/учасників по оцінці вкладів, передачі вкладів товариству, підтвердженню внесення вкладів».

9. Критерії оцінки негрошового вкладу повинні базуватись на загальних засадах цивільного права (ст. 3 ЦК): справедливість, добросовісність, розумність та об’єктивність, відповідно до яких ними мають бути:

– відповідність оцінки вкладу інтересам кожного засновника/учасника та юридичної особи в цілому;

– рівність оцінки вкладу дійсній вартості майна, що становить вклад, без будь-яких завищень чи занижень, та з урахуванням впливу суміжних факторів: погодження розмірів часток учасників у статутному (складеному) капіталі, розмір статутного (складеного) капіталу, мета діяльності товариства, наміри засновників/учасників при внесенні негрошових вкладів;

- визначення ціни вкладу у встановленому законом порядку;
- визначення ціни вкладу, яка є актуальною на дату його внесення до статутного (складеного) капіталу.

10. Договір про створення товариства є різновидом договору про спільну діяльність, але має особливості, зокрема, щодо внесення вкладів до статутного (складеного) капіталу юридичної особи, якої ще не існує.

11. Дії засновників з внесення вкладів слід вважати речовим (розпорядчим) транслятивним правочином, що супроводжує зобов'язальний договір засновників або вчиняється на його виконання й опосередковує перехід вкладу з майнової сфери відчужувача (засновника) до майнової сфери набувача (створеного товариства).

12. Внесення вкладів учасниками не є самостійним одностороннім правочином, оскільки виконання засновниками лише цих дій не призводить до бажаного результату або не спричиняє такого правового наслідку, як формування статутного (складеного) капіталу та отримання часток/акцій у відриві від інших юридичних фактів.

13. Дії єдиного засновника з внесення вкладів слід вважати одностороннім речовим (розпорядчим) правочином, який вчиняється ним на виконання власного рішення про створення товариства (АТ, ТОВ/ТДВ).

14. Державна реєстрація змін до установчих документів чи до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань відіграє формальну роль, оскільки проведенням реєстраційних дій орган державної влади лише фіксує те, що вступники вже набули після внесення додаткових вкладів.

15. Вступ вкладників до командитного товариства не тотожний до вступу нових учасників, тому законодавчий вираз «вступ вкладників до командитного товариства» слід вважати умовним. Вкладники КТ вносять свої вклади до складеного капіталу в межах зобов'язальних (договірних) правовідносин, які складаються на підставі окремих договорів між кожним вкладником та повними учасниками КТ, тому дії з внесення ними вкладів є двосторонніми речовими (розпорядчими) правочинами, що вчиняються на виконання цих договорів.

16. Внесення додаткових вкладів учасниками (новими учасниками) ТОВ/ТДВ слід вважати двостороннім речовим (розпорядчим) правочином, що вчиняється на виконання рішення загальних зборів учасників про залучення додаткових вкладів чи договору про внесення додаткового вкладу, якщо такий укладається.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Ханієва Ф. М. Майно як вклад до господарського товариства. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки.* 2016. № 4. С. 50–58.

2. Ханієва Ф. М. Механізм внесення вкладів при заснуванні господарського товариства. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 135. С. 60–69.
3. Ханієва Ф. М. Порядок внесення вкладу до господарського товариства. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12 (250). С. 69–74.
4. Ханієва Ф. М. Правові режими вкладу до господарського товариства. *Міжнародний журнал «Право і суспільство»* / за ред. д-ра юрид. наук, проф. Васильєвої В. А. Івано-Франківськ : Фоліант, 2016. Вип. 3. С. 161–170.
5. Ханієва Ф. М. Оцінка вкладу до господарського товариства. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 22. С. 88–93.
6. Ханієва Ф. М. Особливості вкладу до господарського товариства. *Міжнародний журнал «Право і суспільство»* / за ред. д-ра юрид. наук, проф. Васильєвої В. А. Івано-Франківськ : Фоліант, 2017. Вип. 5. С. 160–168.
7. Ханієва Ф. М. Правочини, що опосередковують внесення вкладів до господарського товариства. *Теорія і практика правознавства* : електрон. наук. фахове вид. 2019. Вип. 2 (16). URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/186038>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Ханієва Ф. М. Правовий режим вкладу до господарського товариства. *Collection of scientific articles and theses according to the results of International Scientific and Practical Congress «Scientific achievements 2015»*. Austria. 20 February 2015. Vol. 2. P. 136–138.
2. Ханієва Ф. М. Загальна характеристика вкладу до господарського товариства. *Актуальні проблеми приватного права* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 93-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 27 лютого 2015 р.). Харків : Право, 2015. С. 364–366.
3. Ханієва Ф. М. Правочини зі внесення вкладів при первісному створенні господарського товариства. *Проблеми цивільного права та процесу* : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. О. А. Пушкіна (30 трав. 2015 р.). Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2015. С. 320–322.
4. Ханієва Ф. М. Правочини зі внесення вкладу до господарського товариства при злитті, приєднанні, перетворенні. *Корпоративне право України та інших європейських країн: шляхи гармонізації* : зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 2–3 жовт. 2015 р.) / НДІ приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України ; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В. В. Луця. Івано-Франківськ, 2015. С. 280–284.

5. Ханієва Ф. М. Особливості порядку внесення вкладів до господарського товариства. *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав* : матеріали «круглого столу», присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова, (м. Харків, 18 груд. 2015 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016. С. 255–258.

6. Ханієва Ф. М. Властивості вкладу до господарського товариства. *Адаптація корпоративного законодавства України до права Європейського Союзу* : зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 30 верес. – 1 жовт. 2016 р.) / НДІ приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України ; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В. В. Луця. Івано-Франківськ, 2016. С. 258–261.

АНОТАЦІЯ

Ханієва Ф. М. Правочини з внесення вкладів до господарського товариства. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2020.

Дисертація є першим в цивілістичній науці України комплексним дослідженням правової природи вкладів до статутного (складеного) капіталу, їх правового режиму, правочинів з внесення вкладів до господарського товариства.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню правочинів з внесення вкладів до статутного (складеного) капіталу господарського товариства при первісному створенні господарського товариства, при вступі особи до господарського товариства, при внесенні додаткових вкладів учасниками господарського товариства.

У дисертації теоретично узагальнено та запропоновано вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні правової природи вкладів до статутного (складеного) капіталу, їх правового режиму та правочинів з внесення вкладів до господарського товариства. Метою дослідження є з'ясування теоретичних аспектів правової природи вкладів і правочинів засновників/учасників з внесення вкладів, а також пошук шляхів удосконалення законодавства, яким регулюються правовідносини з внесення вкладів до статутного (складеного) капіталу на різних етапах створення та діяльності господарських товариств, з розробленням науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення законодавства України для досягнення ефективного рівня правового регулювання цивільних правовідносин з внесення вкладів та відповідного правозастосування.

З'ясується, що дії засновників з внесення вкладів слід вважати речовим (розпорядчим) транслятивним правочином, що супроводжує зобов'язальний договір засновників або вчиняється на його виконання й опосередковує перехід вкладу з майнової сфери відчужувача (засновника) до майнової сфери набувача (створеного товариства). При цьому дії єдиного засновника з внесення вкладів є одностороннім речовим (розпорядчим) правочином, який вчиняється ним на виконання власного рішення про створення товариства (АТ, ТОВ/ТДВ).

Визначається, що внесення додаткових вкладів учасниками (новими учасниками) ТОВ/ТДВ є двостороннім речовим (розпорядчим) правочином, що вчиняється на виконання рішення загальних зборів учасників про залучення додаткових вкладів чи договору про внесення додаткового вкладу, якщо такий укладається.

Ключові слова: господарське товариство, статутний (складений) капітал, вклад, додатковий вклад, частка, акція, правовий режим вкладу, порядок внесення вкладу, правочини з внесення вкладів, речовий (розпорядчий) правочин з внесення вкладу.

АННОТАЦІЯ

Ханиева Ф. М. Сделки по внесению вкладов в хозяйственное общество. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 «Гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право». – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2020.

Диссертация является первым в цивилистической науке Украины комплексным исследованием правовой природы вкладов в уставный (складочный) капитал, их правового режима, сделок по внесению вкладов в хозяйственное общество.

Диссертационная работа посвящена исследованию сделок по внесению вкладов в уставный (складочный) капитал хозяйственного общества при первоначальном создании хозяйственного общества, при вступлении лица в хозяйственное общество, при внесении дополнительных вкладов участниками хозяйственного общества.

В диссертации теоретически обобщены и предложены решения научной задачи, которая заключается в определении правовой природы вкладов в уставный (складочный) капитал, их правового режима и сделок по внесению вкладов в хозяйственное общество. Целью исследования является выяснение теоретических аспектов правовой природы вкладов и сделок учредителей/участников по внесению вкладов, а также поиск путей совершенствования законодательства, которым регулируются правоотношения по внесению вкладов в уставный

(складочный) капитал на различных этапах создания и деятельности хозяйственных обществ, с разработкой научно обоснованных предложений по совершенствованию законодательства Украины для достижения эффективного уровня правового регулирования гражданских правоотношений по внесению вкладов и соответственного правоприменения.

Выясняется, что действия учредителей по внесению вкладов следует считать вещевой (распорядительной) транслятивной сделкой, которая сопровождает обязательственный договор учредителей или совершается на его выполнение и опосредует переход вклада из имущественной сферы отчуждателя (учредителя) в имущественную сферу приобретателя (созданного общества). При этом действия единственного учредителя по внесению вкладов являются односторонней вещевой (распорядительной) сделкой, которая совершается им на выполнение собственного решения о создании общества (акционерного общества, общества с ограниченной ответственностью, общества с дополнительной ответственностью).

Определяется, что внесение дополнительных вкладов участниками (новыми участниками) ООО/ОДО является двусторонней вещевой (распорядительной) сделкой, совершается на выполнение решения общего собрания участников о привлечении дополнительных вкладов или договора о внесении дополнительного вклада, если такой заключается.

Ключевые слова: хозяйственное общество, уставный (складочный) капитал, вклад, дополнительный вклад, доля, акция, правовой режим вклада, порядок внесения вклада, сделки по внесению вкладов, вещевая (распорядительная) сделка по внесению вклада.

SUMMARY

Khaniieva F. M. Transactions on making contributions to the business company. – The qualified scientific work on the right of the manuscript.

The thesis for obtaining a scientific degree of the Candidate of Legal Sciences on specialty 12.00.03 «Civil law and civil procedure; Family law; International private law». – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2020.

The dissertation is the first complex research in the civil law science of Ukraine about the legal nature of the contributions to the statutory (folding) capital, the legal regime of the contributions, and the transactions on making contributions to the business company.

The dissertation is devoted to the study of the transactions on making contributions to the statutory (folding) capital of a business company during the initial creation of a business company when a person enters a business company, when the participants make the additional contributions to a business

company.

The dissertation theoretically generalizes and proposes the solution of the scientific problem, which consists in determining the legal nature of the contributions to the statutory (folding) capital, their legal regime, and the legal arrangements on making contributions to the business companies. The purpose of the study is to find out the theoretical aspects of the legal nature of the founders'/participants' contributions and transactions on making contributions, as well as to find the ways of improving the legislation that is governing the legal relations on making contributions to the statutory (folding) capital at different stages of creation and activity of the business companies, with the development of scientifically substantiated proposals to improve the Ukrainian legislation and to achieve an effective level the legal regulation of the civil legal relations on making contributions and corresponding law enforcement.

To accomplish these tasks and achieve the goal of the research, the dissertation gives a general characteristic of the contribution to the business company. It is determined that the contribution to the statutory (folding) capital is the property, which is made by the founders (participants) to the business company, but doesn't have a meaning of the separate object of the right that is different from the object of the right that constitutes it, and after the contributing it becomes another object of the right – a share in the statutory (folding) capital. It can be things, property rights, business, etc.

At the same time, it turns out that the legal regime of the contribution to the business company is a combination of methods and means of the regulatory influence on the civil relations that arise, change and terminate concerning the contributions to the statutory (folding) capital. And the order of making contributions reflects a certain sequence of founders'/participants' actions and consists of the following founders'/participants' actions: evaluation of the contribution, transfer/alienation of the contribution and confirmation of the contribution.

Based on the general characteristic of the contribution, the dissertation defines that the actions of the founders on making contributions should be considered as a real (disposed) transfer transaction, which accompanies the obligatory contract of the founders or acts on its implementation and mediates the transition of the contribution from the property sphere of the alienator (founder) to the property sphere of the recipient (created business company). In this case, it becomes clear that the action of the sole founder is the unilateral real (disposed) transaction, which is performed by him to execute his own decision to create a company (Joint Stock Company, Limited Liability Company, Additional Liability Company).

It is determined that making additional contributions by the participants (new participants) to the Limited Liability Company/Additional Liability Company is a bilateral real (disposed) transaction, which is performed to implement the decision of the general meeting of participants to attract the additional contributions or an agreement to make the additional contributions if such agreement concludes.

Keywords: business company, statutory (folding) capital, contribution, additional contribution, shares, legal regime of the contribution, the order of making the contribution, transactions on making

contributions to the business companies, real (disposed) transactions on making contributions.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук, доцент
О.П. Печений

Підп. до друку 04.11.2020 р. Формат 60x90^{1/16}
Папір офсетний. Віддрук. на ризографі.
Ум. друк. арк. 0,7. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 927

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77